Ekonomik sistemler

Vikipedi, özgür ansiklopedi

Bu maddede kaynak listesi bulunmasına karşın **metin içi kaynakların yetersizliği nedeniyle bazı bilgilerin hangi kaynaktan alındığı belirsizdir**. Lütfen kaynakları uygun biçimde metin içine yerleştirerek maddenin geliştirilmesine (https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Ekonomik_sistemler&action=edit) yardımcı olun. *(Nisan 2020) (Bu şablonun nasıl ve ne zaman kaldırılması gerektiğini öğrenin)*

Bir makale serisidir
Ekonomik sistemler

İdeolojilere göre

Anarşist · Kapitalist · Komünist · Korporatist · Faşist · Georgist · Laissez faire · Piyasa sosyalizmi · Merkantilist · Neomerkantilist · Katılımcı · Korumacı · Sosyalist · Devlet kapitalizmi · Sendikalist

Koordinasyona göre

Otarşi · Dijital · Çift · Hediye · Kayıt dışı · Piyasa · Karma · Doğal · Açık · Planlı · Robinson Crusoe · Geçimlik · Kara · Sanal

Modele göre

Anglo-Sakson · Çin · Doğa Asya · Alman · İskandinav · Ren · Singapur · Sovyet

Sektörler

Ortak mülkiyet · Özel · Kamu · Gönüllü

Dönüşüm

Kolektifleştirme · Komünleştirme · Liberalleşme · Piyasalaşma · Özelleştirme · Sosyalleştirme

Diğer türler

Feodalizm · Avcı-toplayıcı · Bilgi · Yeni sanayileşmiş · Saray · Plantasyon · Post-kapitalist · Post-endüstriyel · Post-kıtlık · Kaynak bazlı · Sosyal piyasa · Sosyalist piyasa · Tekelci devlet kapitalizmi · Token · Geleneksel · Geçiş · Dünya

G · T · D (https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%9Eablon:Ekonomik_sistemler&action=edit)

Ekonomik sistem, bir toplumda mal ve hizmetlerin üretimini, ticaretini, dağıtımını ve kaynakların üretime tahsis edilmesini düzenleyen, ayrıca üretimi kimlerin yapacağına karar veren uygulama ve ilkeler bütünüdür.

Ekonomik sistemleri salt ticari açıdan ele almak mümkün değildir. Aksine ekonomik sistemlerin en belirleyici özelliği politik ve ideolojik kökenli olmalıdır. Bu önermenin tersi de doğrudur, yani siyasi yaklaşımları şekillendiren temel unsur ekonomidir. Siyaset ve ekonomi iç içe geçmiştir ve birbirinden ayrışamazdır. Bu açıdan bakıldığında dünyadaki siyasi yapıları ekonomi temelinde sınıflandırmak en uygun yöntem olarak görünmektedir. Günümüzde veya yakın tarihte uygulanan ya da etkileri devam eden ekonomik sistemlere dair bir sınıflandırma şu şekilde yapılabilir.

İçindekiler

İçindekiler

Sosyalizm / Toplumsalcılık

Sosyalizm, devletçi bir modeldir. Kelime anlamı (*Sosio: Toplum, Halk*) itibarıyla bakıldığında üretici gücün insan, insan emeği ve dolayısıyla toplum olduğu düşüncesinden yola çıkılarak oluşturulmuş bir sistemdir. Devletçilik prensibi mutlak olarak geçerlidir. Devlet üretime hakim güç olarak ön plana çıkar. Bu modeli savunan iktisatçılar tarafından toplumun esas alındığı iddia edilse de, yetkiyi toplum adına devlet kullandığı için, etkin güç daima devlettir. Kişilerarası eşitlik vurgusu yapılır. Kamu yararı ve toplum ön plandadır. Kolektif (topluluk olarak, kitle halinde) hareket etme ve buna uygun bir biçimde örgütlenme ve çalışma planlanır.

Devletin, ticari amaçlı üretim araçlarına (fabrikalara, tarım arazilerine, hayvan çiftliklerine) ve temel tamamlayıcı kurumlarına (bankalar, kooperatifler) mutlak egemen ve sahip olmasıdır. Özel teşebbüs, üretim araçlarına sahip olamaz. Devlet toplum adına tüm piyasayı kontrolü altında tutar. Serbest Piyasa Ekonomisi geçerli değildir. Bunun yerine Merkezi Planlama esastır. Bir yıl içinde tüm ülkede ne üretilip ne kadar tüketileceği önce yerel ve bölgesel olarak hesaplanır, daha sonra tek merkezde (başkentte) eşgüdümlü olarak değerlendirilir ve düzeltmeler yapılır. Özetle temel prensipleri şunlardır:

1. Üretici güç olarak Emek öne çıkar.
2. Devletçi Ekonomi (Üretim araçlarında devlet mülkiyeti) esastır.
3. Merkezi Planlama vardır.

4. Kamu Yararının (Genel Hukukun / Kamu Hukukunun) ön plana çıkması çok belirgindir.

5. Tek partili siyaset tercih edilir, çünkü burjuva siyasetinde olan siyasal yapının işçileri böldüğü görüşü savunulur.

Toplumların çeşitli sınıflardan oluştuğu gerçeği dikkate alınarak hangi sosyal sınıfın yönetime egemen olması gerektiği ve asıl üretici gücün hangi sınıf olduğu sorusundan hareket edilir. Bu yaklaşıma göre tarih, aslında sınıf mücadelelerinin toplamından ibarettir. İşçi Sınıfı (Proleteraya)’nın egemenliği esastır, halk her yerde (fabrika, okul, çiftlik vb.) kendini yönetmek üstüne yönetim şeklini belirler. İşçi sınıfına özel bir önem verilir, çünkü emeği ile üreten ve toplumu kalkındıran sınıftır. Bankacılık sistemi etkin değildir, çünkü ihtiyaç duyulmaz. Faiz büyük oranda ortadan kalkmıştır (Bu sömürüye karşı yönüyle İslami söylemlere de uyar. Çünkü İslamiyet'te de faiz haramdır). Sosyalist sistemler değişik aşamalardan geçebilir.

1. Önce üretim araçları devletleştirilir. Özel sektör üretimden dışlanır.
2. Yabancı sermaye dahil, tüm özel sektör kamu kurumuna dönüştürülmüştür. Özel sektöre gerek yoktur.
3. Daha sonra gayrimenkuller (evler, arsalar, araziler) devletleştirilir. Sömürüye yol açtığı için özel mülk sahibi olunamaz.
4. Devlet evleri ve arazileri yurttaşlarına kullanmaları için verir. Karşılığında kira almaz.
5. Temel hizmetler (elektrik, su, telefon, toplu taşıma, okul, sağlık) ücretsiz hale gelir, çünkü bunlar üzerinden kendini zenginleştirecek bir sınıfa izin verilmez.
6. Zaten devletleştirilmiş olan bu hizmetlerin kamu yararına ücretsiz hale kullanılır.

Tek partili rejimlerdir. (Bu partinin adı çoğu zaman sınıfsız topluma gidecek komünist toplumu hedeflediğinden “Komünist Parti”dir. Ama değişik isimler de kullanılabilir, örneğin “Sosyalist Parti”, “İşçi Partisi” veya “Emek Partisi” gibi) Devlet ve parti örgütü ayrı ayrı iki koldan en küçük yerleşim birimlerine kadar indirilmiştir ve yönetime üretici güçler nezdinde katılımcılık vardır.

Olumsuz yönleri:

- Çoğunlukla baskıcı ve antidemokratik uygulamalarda bulunmuşlardır.
- Merkezi planlama verimli ve etkin olamamıştır.
- İçe kapalı ekonomiler sebebiyle hayat standartları gelişmemiştir.
- Kapalı toplum anlayışı, gelişen Dünya’ya ayak uyduramamıştır.
- Halkçılık iddialarına karşın, halkın istekleri dikkate alınmamıştır.

Sosyalist görüşlerin savunmaları:

Burjuva sistemlerinde parasal güç kadar "güçlü" birey vardır. Dolayısıyla sosyalist sistemler tarafından da burjuva sistemleri antidemokratik olarak mahkûm edilirler. Sosyalist toplumlarda din doğrudan karşıya alınmaktan ziyade, egemen sınıfın bir sömürü aracı haline getirildiği ölçüde karşıya alınmıştır. Burjuva sistemleri bunu "Komünist sistemler din olgusuna karşıdırlar" şeklinde çarpıtıp, din ile sömürmeye devam etmeye çalışmışlardır. Oysa sosyalist toplumlardaki egemen görüş "Din olgusunun egemenlerin elinden alındıktan sonra tarihsel olarak incelenmesi" gerektiğidir. Emperyalist saldırganlık ve ekonomik ablukaların unutulduğu bir iddiadır. Sovyetler Birliği'nin bilimi kullanarak kendi imkanlarıyla uzaya çıkması ve birçok alanda bilimsel keşifler yapması, bu iddiaya cevap niteliğindedir.

Tarihçe

Doğu toplumlarını inceleyen ve bazılarında devlet mülkiyeti ve ortak çalışma kavramına rastlayan Karl Marx, bu uygulamaları teorik olarak geliştirmiş ve ilk defa Das Kapital (The Capital) adlı eserinde Sosyalizmin esaslarını ortaya koymuştur. Karl Marx’dan etkilenen pek çok düşünürün katkılarıyla

Sosyalizmin esaslarını ortaya koymuştur. Karl Marx'dan etkilenen pek çok düşünürün katkılarıyla Sosyalizm kavramı daha da çok rağbet görmüş ve 1917 yılında Vladimir Lenin önderliğinde Rusya’da bir devrim yapılarak Dünya tarihinde ilk kez bir Kapitalist rejim yıkılarak yerine Sosyalist bir sistem (Sovyetler Birliği) kurulmuştur. Kapitalizme tepki olarak ortaya çıkmış ve yayılmıştır. Orta Asya’da pek çok devlet Sovyetler Birliği’ne katılmıştır. Ayrıca daha sonra Çin’de gerçekleşen bir devrim ile de Çin Halk Cumhuriyeti sosyalizme geçmiştir. Doğu Avrupa ülkeleri de sosyalist rejimler kurarak Doğu Blokunu oluşturmuşlardır. Bazı Uzak Asya ülkeleri ve Arap ülkeleri de yine sosyalist ekonomiye yakın modele geçmişlerdir. Ancak "Soğuk Savaş" yıllarında yaşanan emperyalist saldırganlıklar ve iç olumsuzluklar sebebiyle 1980’li yılların sonunda başlayarak ilk önce Sovyetler Birliği dağılmış, ardından da Doğu Bloku çökmüştür. Fakat emperyalist saldırganlığa karşı "Bağımsız Devletler Topluluğu" ve "Şanghay İşbirliği Örgütü" gibi yapılar eski sovyet ülkelerinin beraber hareket ettiği uluslararası kuruluşlardır.

Uygulayan Ülkeler

- **Dağılanlar / Terkedenler:** Sovyetler Birliği (Rusya, Kazakistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Özbekistan, Ukrayna, Tacikistan, Ermenistan, Kırgızistan, Litvanya, Estonya, Moldova), Doğu Bloku (Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Macaristan, Doğu Almanya, Bulgaristan), Arnavutluk, Yugoslavya, Güney Yemen, Afganistan, Kamboçya, Benin, Etiyopya, Kongo, Somali, Moğolistan, Libya
- **Sürdürenler:** Çin (Karma Ekonomiye dönüşmektedir), Küba, Vietnam, Kuzey Kore

Komünizm / Ortaklaşacılık

Komünizm, Marksizm'e göre Sosyalizm'den sonra hedeflenen nihai noktadır. Sözcük anlamı ortak çalışma, ortak bilinç (*Komün: Kamu, Ortakyaşam*) vurgusunu öne çıkarır. Kimi yaklaşımlar aslında Sosyalizm ile aynı şey olduğunu savunur. Üretim araçları tüm toplumun ortak malıdır. Fakat yaygın bir kabule göre temel belirleyici özelliği; sınıfsız bir toplum oluşturulmak istenmesidir. Sosyalizmden en önemli farkı budur. Çünkü sosyalizmde işçi sınıfının egemenliği savunulur, yani sınıf kavramı belirleyicidir. Komünizmde insanlar eşittir. Komünizm'i, sınıflar ve meslekler arası gelir, eğitim, statü, yaşam standardı farklarını elden geldiğince en aza indirmek olarak algılayan daha gerçekçi yaklaşımlar da mevcuttur.

Tarihçe

Eski Sovyetler Birliği, Stalin dönemindeki hızla gelişen ekonomik gelişmeleri takiben Kruşçev tarafından Komünizm'e geçtiğini ilan etmiştir. Fakat bu durum yalnızca bir propagandadan ibarettir (Dönemin destalinization propagandası). Çünkü Sovyetler Birliği’nde sınıflar kaldırılmasına rağmen tüm toplumu kapsayacak ekonomik üretim (fazla artı değer) henüz üretilememiştir.

Uygulayan Ülkeler

Bahsedilen kriterler dikkate alındığında sosyalizmdeki üretim fazlası sonrası yapıyı kapsar. Dolayısıyla üretimin çok yüksek seviyede olan devletler bu yapıya geçebilir. Emperyalizmin sosyalizmi yıkma çabasını da göz önüne aldığımızda günümüzde bu durum çok zor görülmektedir.

Kapitalizm / Anaparacılık

Kapitalizm bireyci bir modeldir. Sözcük köküne bakıldığında (*Kapital: Sermaye, Anapara, Anamalcılık*), üretici gücün para ve dolayısıyla sermaye yani sermaye birikimine sahip olan herkes ticaret ve üretim yapabilir. Kamu hukuku ve kamu yararı kavramı da bulunmakla birlikte özel hukuk ve kişi hakları ön

plandadır. Özel teşebbüsün üretim ve ticareti gerçekleştirdiği sistemlerdir. Sermaye gücü ve birikimi önemlidir. Sermaye az sayıda insanın elinde yoğunlaşır. Özel sektör esastır. Serbest Piyasa Ekonomisi geçerlidir. Piyasadaki üretim ile ürün ve hizmet fiyatları arz ve talep kanunları çerçevesinde serbestçe şekillenir. Yani ürün az bulunuyorsa ve ona yönelen talep de mevcutsa, fiyatı yüksek olur, ürün çoksa fiyatı düşer. Özetle yeterli sermayesi olanlar bir işletme kurup, üretim veya ticaret yapar, ürünü piyasaya sunar ve fiyat belirler. Fiyat uygunsa alınır, değilse fiyatı azaltır. Ya da aşırı talep varsa fiyatı yükseltir. Rekabet önemli bir unsurdur. Burjuva sınıfının, parasal gücü olanların piyasaları ve siyasi hayatı yönlendirmesi göz ardı edilemez bir gerçektir.

1. Üretici güç Sermaye olarak görülür.
2. Özel Sektör ve Üretim araçlarında özel mülkiyet esas alınır.
3. Serbest Piyasa Ekonomisi geçerlidir.
4. Kişi Yararı (Özel Hukukun) ön plana çıkması belirgindir.
5. Çok Partili Siyasi Yaşam tercih edilir.

Üretim araçlarına özel sektörün sahip olması gerektiği öne sürülür. Devletin hemen her konuda üretim ve ticaretten uzak durması, yalnızca yasal düzenlemeleri yapması, toplumsal düzeni sağlaması ve başka bir şeye karışmaması savunulur. İdeal (salt) kapitalist sistemde eğitim, sağlık dahil her alandan devletin çekilmesinin en doğru uygulama olduğu iddia edilir. Böyle bir sistemde devlet yasama dışında yürütme görevi olarak sadece milli savunma/askerlik ve adalet/yargı işlevlerini üstlenir. Vergi toplamak ve para basmak dışında ekonomiye müdahale etmez. Fakat mutlak (ideal) anlamda böyle bir modelin de uygulanabilirliği şu an için mümkün değildir. Hemen her ülkede devlet az veya çok, bir biçimde pek çok alanda etkin ve etkili olmaktadır. Ve hatta ekonomi, ticaret ve üretime müdahale etmekte veya etmek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle günümüzde "Müdahaleci/Denetimli Kapitalizm" yaklaşımı değişik düzeylerde pek çok ülke tarafından benimsenmiştir. Birey esas alınarak, kişisel özgürlükler üzerinde durulur. Fakat bu görüşe çelişik olarak bu sistemlerde fakir ve ezilen kitleler azımsanamayacak düzeydedir. Doğru işleyen ilkeli Kapitalist ülkelerde Fırsat Eşitliği'ne önem verilir. Ancak pek çok Kapitalist ülkede güce veya paraya sahip olmayanlar daima ezilir.

Tarihçe

Sanayi Devriminin gerçekleşmesi ve ticaret yapan Burjuva sınıfının ortaya çıkışıyla birlikte sermaye birikimi meydana gelmiş ve bu duruma uygun olarak ilk önce Merkantilizm (Ticaretçilik) adı verilen bir politik yaklaşım doğmuştur. Merkantilistler ihracatı savunup, ithalatı reddeden ve ülke içinde değerli maden biriktirilmesini ama dışarıya asla çıkartılmamasını savunan bir görüşe sahiptirler. Bu görüşün mutlak olarak işlemeyeceği daha sonraları anlaşılmıştır. Fakat sağladığı sermaye birikimi ve mantığı Kapitalizmin bugünkü biçiminin ilk örneklerinin netleşerek ortaya çıkmasını sağlamıştır. Daha sonraları Adam Smith, Ulusların Zenginliği adlı eserinde Kapitalizmin temel prensiplerini ortaya koymuştur. Vahşi Kapitalizm adı verilen bir biçimi, ülkelerin kendi halklarını acımasızca çalıştırmalarına sebep olmuş fakat Sosyalizm tehlikesi karşısında ödünler verilmeye, çalışma saatleri azaltılmaya, hafta sonu tatilleri verilmeye, iş güvenceleri gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Kendi ülkesinde durumu kontrol altına alan ülkeler, farklı ülkelere yönelerek Emperyalizmi yaygınlaştırmışlardır.

Uygulayan Ülkeler

Günümüzde Dünya'da çoğu ülkede "Müdahaleci Kapitalizm" uygulanmaktadır.

Olumsuz Yönleri:

- Sermaye az sayıda kişide yoğunlaşır.
- Gelir dağılımı adaletsizdir.

- Parasal ve/veya statü gücü olmayanlar Fırsat Eşitliğinden yeterince yararlanamazlar.
- Güçlü firmalar zayıfları yok eder. Piyasada tekelleşme sonucu fiyatlar aşırı yükselebilir.
- Az ya da çok daima işsizlik mevcuttur.
- Enflasyon, yüksek faiz ve düşük ücretler nedeniyle insanların hayat standartları çok gerileyebilir.

Liberalizm / Özgürlükçülük

Liberalizm kavramı siyasal, ekonomik ve toplumsal özgürlükleri savunur. Geniş kapsamlı bir kavramdır. Özgürlükçülük, Serbestçilik (*Liberium: Özgürlük, Serbesti*) anlamlarına gelen bu kavram kimi zaman Kapitalizm ile eş anlamlı olarak kullanılır. Veya Kapitalizmi de içerdiği öne sürülür ve öyle anlaşılır. Bazen de Kapitalizmin bir sonucu olarak görülür. Liberalizmin uygulamadaki sonuçları; Serbest Piyasa Ekonomisi, Parlamenter Demokrasi, Çok Partili Rejimleri de beraberinde getirir. Ancak kapitalist / liberal yapılar bu özgürlük iddialarının aksine ciddi gelir dağılımı adaletsizliklerine sebebiyet vermişlerdir.

Tarihçe

Günümüzde geçerli özgürlük anlayışı Fransız İhtilali'ne kadar uzanır. İnsan Hakları prensiplerinin ortaya çıkışı ve Parlamenter rejimlerin yaygınlaşması ile Liberalizm daha da güçlenmiştir.

Uygulayan Ülkeler

Günümüzde pek çok ülkede Liberal yaklaşımlar benimsenmektedir. Ancak İngiltere Liberalizmin simgesi haline gelmiştir.

Karma Sistem / Karma Ekonomi

Karma Ekonomik Model, Sosyalist ve Kapitalist sistemlerin uyumlu bir bileşimi olarak düşünülebilir. Kısmen devletçi kısmen özel sektöre dayalı bir üretim mevcuttur. Kamu yararı ve kişilik hakları eşit öneme sahiptir. Devlet ekonomik hayatı yönlendirir ve müdahil olur. Genellikle karma ekonomi uygulanan ülkelerde, devlet üretim araçlarına çeşitli oranlarda sahiptir fakat özel sektör de yasak değildir. Daha çok kalkınmakta olan veya kalkınma hamlesini yeni başlatan ülkelerde uygulanır ve işe yarar. Kısmen Merkantilist politikalar benimsenir. İhracat teşvik edilir. İthalattan mümkün mertebe kaçınılmaya çalışılır.

Yine de karma ekonomi tanımını tek bir kalıba sığdırmak pek doğru sonuçlar doğurmayabilir. Karma ekonomi şu şekilde üçe ayrılabilir:

1. Ekonominin %50 devlet %50 özel sektör kontrolünde olduğu sistemler,
2. Kapitalist karma sistem, (bknz. Sosyal piyasa)
3. Devletçi karma sistem. [bknz. Yeni Ekonomi Politikası (SSCB), Sosyalist Piyasa Ekonomisi (Çin)]
4.

Tarihçe

İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes, Keynesyen ekonomi adı altında daha esnek ve kapitalist yanı biraz daha ağır basan bir devlet müdahaleciliği savunmuştur. Fakat Devlet müdahalesi (sürekli bile olsa), tek

başına Karma Ekonomi anlamına gelmez. Çünkü her devlet az veya çok ekonomiye müdahale eder. Karma Ekonominin en önemli unsuru, üretim araçlarına devletin kısmen sahip olmasıdır.

Uygulayan Ülkeler

- **Terkedenler:** Mısır, Hindistan
- **Sürdürenler:** Çin (Sosyalisttir fakat uygulamada ise Karma Modele dönüşmektedir), Venezuela, Tunus

Olumsuz Yönleri:

- Devlet hantal ve aşırı bürokratik bir yapıya kavuşabilir.
- Devlet sektöründe rekabet olmadığı için kalitesiz üretim yapılabilir.
- Özel sektör teşvik edilmezse gelişmeyebilir.
- Devlet sektörü gelişen teknolojiye ayak uyduramayabilir.
- Özelleştirmeler yanlış yapılarak, bozuk bir kapitalistleşme sürecine girilebilir.
- Planlamalar yanlış gerçekleştirildiğinde verimsiz üretimler ortaya çıkabilir.

Faşizm / Bağlaşımcılık

Faşizm, çoğu zaman yanlış bir tabirle “Irkçılık” olarak da adlandırılır. Gerçek kelime anlamı (*Fache: Birlik*, *Bağ*) lidere bağlılığı ve birlikte hareket etmeyi vurgular. Ancak gerçekten de ırkçı örgütlenmeler ve söylemler bu tip bir siyasal sistemin odak noktasında yer alır. Kafatasçılık düzeyinde uygulamalar mevcuttur. Tarihsel olarak siyasal anlayışı şekillendiren unsurun milletler veya halklar arasındaki farklar, karşıtlıklar çekişmeler ve savaşlar olduğu düşüncesi hareket noktasıdır. Fakat bu farklılıklar tarihsel bağlamından ve gerçeklikten koparılarak ırklara özgü doğal bir seçilim sürecinin belirleyicileri olarak değerlendirilir ve bazı ırkların diğerlerine üstünlüğü gibi bilimsellikle bağdaşmayan sonuçlara ulaşılır. Hemen bu noktada, ırkçılığın, milliyetçilikten (ulusalcılıktan) çok farklı bir kavram olduğunu belirtmekte yarar vardır. Özet olarak ifade etmek gerekirse;

- **Milliyetçilik / Ulusçuluk (Nasyonalizm):** Kendi milli değerlerini ve kültürünü korumayı ve geliştirmeyi amaçlar. Etnik (kabileler şeklinde) veya dinsel (ümmet şeklinde) bir toplumsal birlikteliği reddeder. Bunun yerine millet (ulus) kavramını esas alan bir ülke yapılanması öngörülür.
- **Irkçılık (Rasizm):** Kendi ırkının mutlak üstünlüğünü ileri sürer. Diğer ırkların yok edilmesi veya en azından ele geçirilip köleleştirilmesini savunur. Genetik, soydan geçen bir ayrıcalığa inanılır. Güney Afrika Cumhuriyeti’nde olduğu gibi resmi “Apartheid” (Ayrımcılık) politikaları bu mantıktan kaynaklanır.

Ancak ırkçılık kavramı, faşizmi açıklamada tek başına yeterli değildir. İlave olarak, her şeyden önce bir lider sultası vardır. Lidere tartışmasız itaat edilir. Çoğu zaman başta bir diktatör bulunur. Bu sistemin diğer temel karakteristikleri şöyle sıralanabilir:

- Totalitarizm (Tümdencilik): Devletin mutlak üstünlüğü, devlete mutlak itaat.
- Şovenizm (Aşırıcılık): Vatanseverliğin aşırı vurgulanması.
- Militarizm (Orduculuk): Askeri örgütlenme ve savaş ekonomisi.
- Kolektivizm (Kitlesellik): Halkın kitle olarak hareket etmesi/ettirilmesi.
- Despotizm (Baskıcılık): Zorba yönetim anlayışı.

Her tür muhalif hareket hatta muhalefet şüphesi bile şiddetle bastırılıp yok edilir. Komşulardan başlayarak diğer ülkeler ele geçirilmeye çalışılır. Kendi ırkının üstünlüğü bir eğitim politikası ve siyasal propaganda aracı olarak benimsenir. Saldırganlık ve şiddet birer araçtır. Azınlıklar aşağılanır ve resmi olarak ikinci sınıf

ilan edilirler. Aslında ayrımcı veya ırkçı yaklaşımların kökeninde ise yine ekonomik gerekçeler vardır. Bu azınlıkların veya işgal edilmesi planlanan diğer ülkelerin kaynaklarını ele geçirmek sistemin devamlılığı için zaruri olarak görülür.

Askeri araç ve teçhizat üretimi ile silah sanayisi ekonominin itici gücüdür. Devlet her alana olduğu gibi ekonomiye de müdahildir. Vergi oranları istenildiği gibi keyfi olarak artırılabilir. Fabrikalar devletleştirilebilir. Hatta olağanüstü koşullar nedeniyle özel sektörün ürünlerine el koyulabilir.

Tarihçe

İlk defa İtalya'da Benito Mussolini tarafından oluşturulmuş ve biçimlendirilmiştir. Daha sonra Almanya'da Adolf Hitler, İspanya'da Francisco Franco, Portekiz'de Oliveira Salazar tarafından benimsenmiştir. Bu ülkelerin bazıları II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına sebebiyet vererek daha sonra yenildikleri için fazla yaygınlaşma olanağı bulamamıştır. Fakat faşist rejimlerdeki baskıcı uygulamalar pek çok diktatörlük tarafından da tercih edilerek etkileri sürmüştür ve sürmektedir.

Uygulayan Ülkeler

- **Terk edenler:** İtalya, İspanya, Almanya, Portekiz, Şili, Yunanistan
- **Sürdürenler:** İsrail (Kısmen, tartışmalıdır.)

Olumsuz Yönleri:

- Aşırı baskıcılıkla ve sınır tanımaz şiddet siyasi bir araç olarak kullanılır.
- İşkenceler ve yargısız infazlarla bir korku toplumu meydana gelir.
- Halkın isteklerinin hiçbir önemi yoktur.
- İnsan hakları asla dikkate alınmaz ve önemsenmez.
- Savaş ekonomisi sebebiyle, barış dönemleri ekonomik krizlerle sonlanır.
- Küresel boyutlarda savaşlara sebebiyet verilebilir.

Emperyalizm / Yayılmacılık

Emperyalizm yayılmacı, sömürgeci ekonomiler meydana gelmiştir. Kapitalizmin bir ileri aşamasıdır.[1] Kapitalist sistemin kendi ülkesi dışına çıkarak başka ülkelere yayılması, diğer ülkelerin hammadde, işgücü, enerji, yer altı ve yerüstü kaynaklarını sömürmesidir. Kelime anlamı da bu yöndedir (*İmperia: Yayılma, Genişleme*). Faşist sistemler de zaten Emperyalizm'e yatkındırlar ve yaygın olarak uygularlar. Emperyalist ülkeler kendisine göre az gelişmiş olan ülkelerin pazarları ve piyasalarını ele geçirirler. Bu ülkelerin siyasi, ekonomik, toplumsal denetimine egemen olunur. Kendine bağımlı hale getirilir. Böylece görünüşte özgür olan ülkeler bile bağımsızlığını yitirebilirler. Bu açılardan bakıldığında (her ne kadar aksini iddia etseler de) Sosyalist rejimlerin de Emperyalist olabileceği kabul edilmelidir.

Bir yönü ile Sömürgecilik (Kolonyalizm) olarak da değerlendirilebilir. Ancak Sömürgecilikten daha geniş bir kavramdır. Sömürgecilik olarak ele alındığında geçmişi çok eski tarihlere kadar uzanabilir. Örneğin Sömürge İmparatorlukları veya köleci üretim biçimleri. Günümüzde ise birkaç alt tür halinde sınıflandırılabilir.

1. **Askeri Emperyalizm:** Diğer bir ülkenin veya ülkelerin askeri olarak işgal edilmesini ifade eder.

2. **Siyasi Emperyalizm:** Başka ülkelerin denetimini siyasi olarak elde tutmaktır.

3. **Ekonomik Emperyalizm:** Farklı ülkelerin, bölgelerin hatta tüm Dünya’nın ekonomisine hakimiyettir.
4. **Kültürel Emperyalizm:** Egemen kültürlerin küçük kültürleri yok etmesidir. Çeşitlilik ortadan kalkar.

Tarihçe

Coğrafi keşiflere hatta daha öncesine kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Bu bağlamda modern kapitalizmden bile önce ortaya çıktığı öne sürülebilir. Ancak Kapitalist ülkelerin sıklıkla Emperyalizm'i bir araç olarak kullandığı görülmektedir.

Uygulayan Ülkeler

- **Doğrudan** *(Askeri)*: ABD, İngiltere,
- **Dolaylı** *(Ekonomik, Siyasi, Kültürel)*: Fransa, İtalya, Hollanda (en başta gelenler).

Olumsuz Yönleri:

- Küresel düzeyde gelir adaletsizlikleri ortaya çıkar.
- Aslında gelişebileceği halde, az gelişmişliğe mahkûm ülkeler meydana gelir.
- Küresel savaşlar ortaya çıkar.
- Hacim olarak büyük kültürler, aslında belki de daha değerli küçük kültürleri yok eder.
- Tek tip yaşayış ve anlayış oluşur. Çeşitlilik kaybolur.
- Doğal kaynaklar yok edilir, yeryüzünün dengesi bozulur.

Anarşizm

Anarşizm (**Erksizlik**; *An: “Olumsuzluk Eki” – Arch: “Erk, İktidar”*) her tür otoriteyi, yönetim anlayışını ve devleti reddeden görüştür. Herkesin eşit olduğunu, insanın devlet kurumuna ihtiyacı olmadığını savunur.

Kaynakça

- Willi Albers, Handwörterbuch der Wirtschaftswissenschaft, Band 9, Stichwort "Wirtschaftssysteme", Gustav Fischer, Stuttgart, 1982, ISBN 3-525-10260-7, Seite 327
- Werner Lachmann, Volkswirtschaftslehre 1: Grundlagen, Ausgabe 5, Springer Verlag, 2006, ISBN 3-540-30086-4, Seite 22
- Bodo B. Gemper, Wirtschaftspolitik: Ordnungspolitische Grundlagen, Birkhäuser Verlag, 1993, ISBN 3-7908-0744-3, Seite 5-6
- Gabler Verlag (Herausgeber), Gabler Wirtschaftslexikon, Stichwort: Wirtschaftssystem, online im Internet: Wirtschaftssystem
- Richard Bonney (1995), *Economic Systems and State Finance*, 680 pp.
- David W. Conklin (1991), *Comparative Economic Systems*, Cambridge University Press, 427 pp.
- George Sylvester Counts (1970), *Bolshevism, Fascism, and Capitalism: An Account of the Three Economic Systems*.
- Robert L. Heilbroner and Peter J. Boettke (2007). "Economic Systems". *The New Encyclopædia Britannica*, v. 17, pp. 908–15

Encyclopædia Britannica, v. 17, pp. 908–13.
- Harold Glenn Moulton, *Financial Organization and the Economic System*, 515 pp.
- Jacques Jacobus Polak (2003), *An International Economic System*, 179 pp.
- Frederic L. Pryor (1996), *Economic Evolution and Structure: 384 pp.*
- Frederic L. Pryor (2005), *Economic Systems of Foraging, Agricultural, and Industrial Societies*, 332 pp.
- Graeme Snooks (1999), *Global Transition: A General Theory*, PalgraveMacmillan, 395 pp.
- Avrich, Paul. Anarchist Voices: An Oral History of Anarchism in America, Princeton University Press 1996 ISBN 0-691-04494-5, p. 6
- Larmore, Charles (1990), “Political Liberalism”, Political Theory, Vol. 18 No. 3 (August), ss. 339-360.
- Yayla, Atillâ, Liberalizm (Ankara: Liberte, 2. b., 1998).
- Göze, Ayferi: (1987) Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Beta Yayınları, İstanbul.

Otorite kontrolü	GND: 4117663-7 (https://d-nb.info/gnd/4117663-7)

1. ^ Lenin, V.İ, *Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Sol Yayınları, 1. Baskı, 1969, ISBN 975-7399-14-0.